

BEÇİN 1995 KAZISI

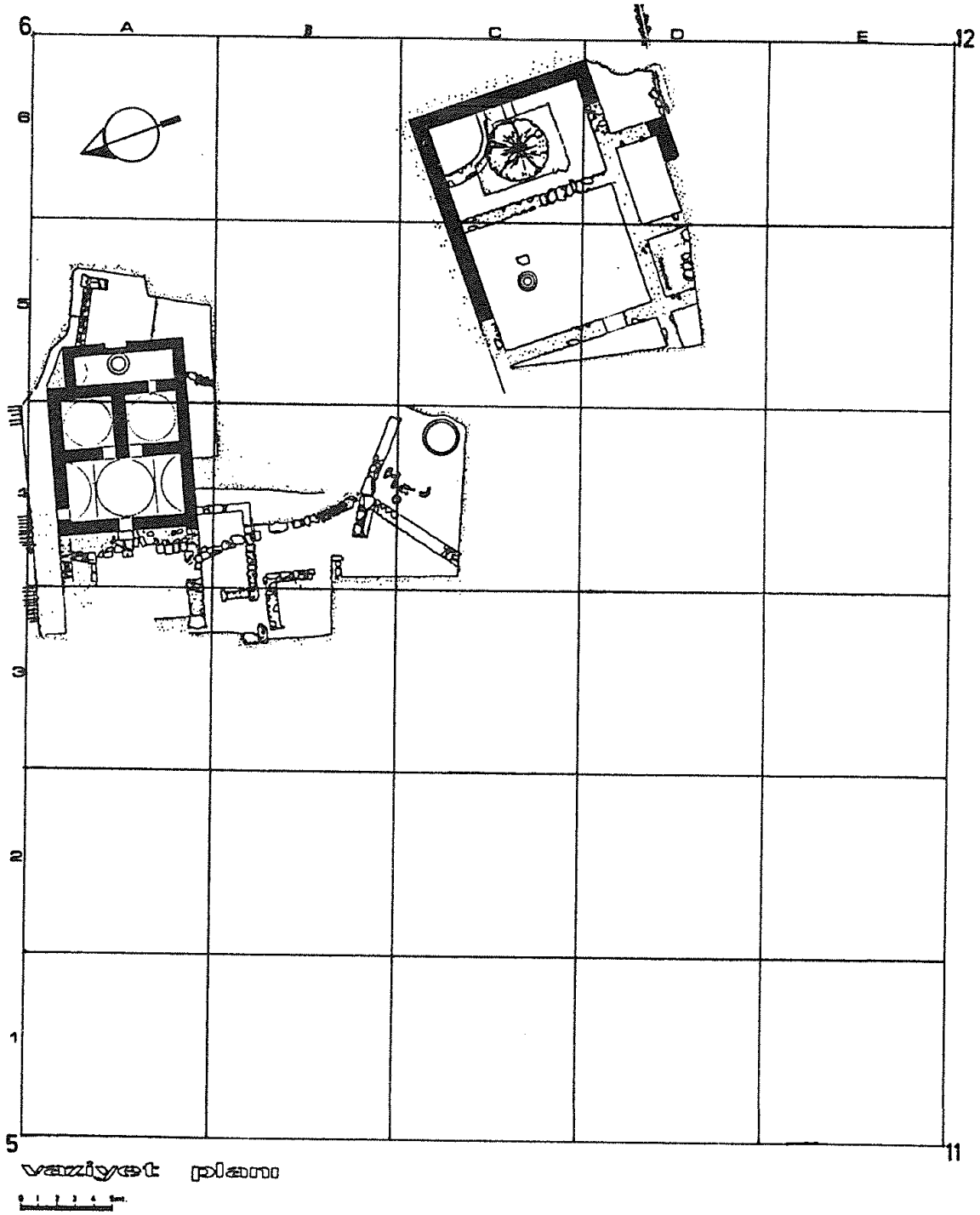
Beçin'deki kazı çalışmalarına 1983 yılına kadar devam eden **Prof.Dr. M. Oluş Arık**, bürokratik engeller nedeniyle buradaki çalışmalarını durdurmuştu. Aradan geçen on yılı aşkın süre zarfında, bu ören yerinin gündün güne tahrip olduğunu, kaçak kazılar yapıldığını, toprak üstünde mevcut duvar ve temel kalıntılarının hızla yok olduğunu gördük. Bu nedenle, Sayın Arık'ın rızası, Müzeler Genel Müdürlüğü'nün izni ve Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü'nün oluru ile 1995 yılı Ağustos ayında Beçin'de kazıya başladık¹.

Bey Hamamı Kazısı :

Beçin'in ayakta kalan birkaç yapısından biri olan **Ahmet Gazi Medresesi**'nin yaklaşık 100m. kadar kuzeybatısında, üst örtüsü tamamen çökmüş bir küçük hamam kalıntısı ile, bu hamamın güneyinde bazı duvar kalıntıları mevcuttu (Res.1). **Bey Hamamı** adını verdiğimiz bu hamam, yaklaşık 6m. yüksekliğinde bir yarın kenarındadır. Hamamın 2-3 metre güneyine, 1994 yılında bir tuvalet inşa edilmiştir. Doğusunda ise birkaç yeni mezar vardır. Hamamın soyunmalığına ait hiçbir iz mevcut değildi. Buna karşılık sıcaklık ve iki halvet hücrelerinin duvarları, kubbe ve tonozların başlangıç hizasına kadar ayakta idi (Res.2). Su deposuna ait olduğu tahmin edilebilen duvar kalıntıları görülebiliyordu.

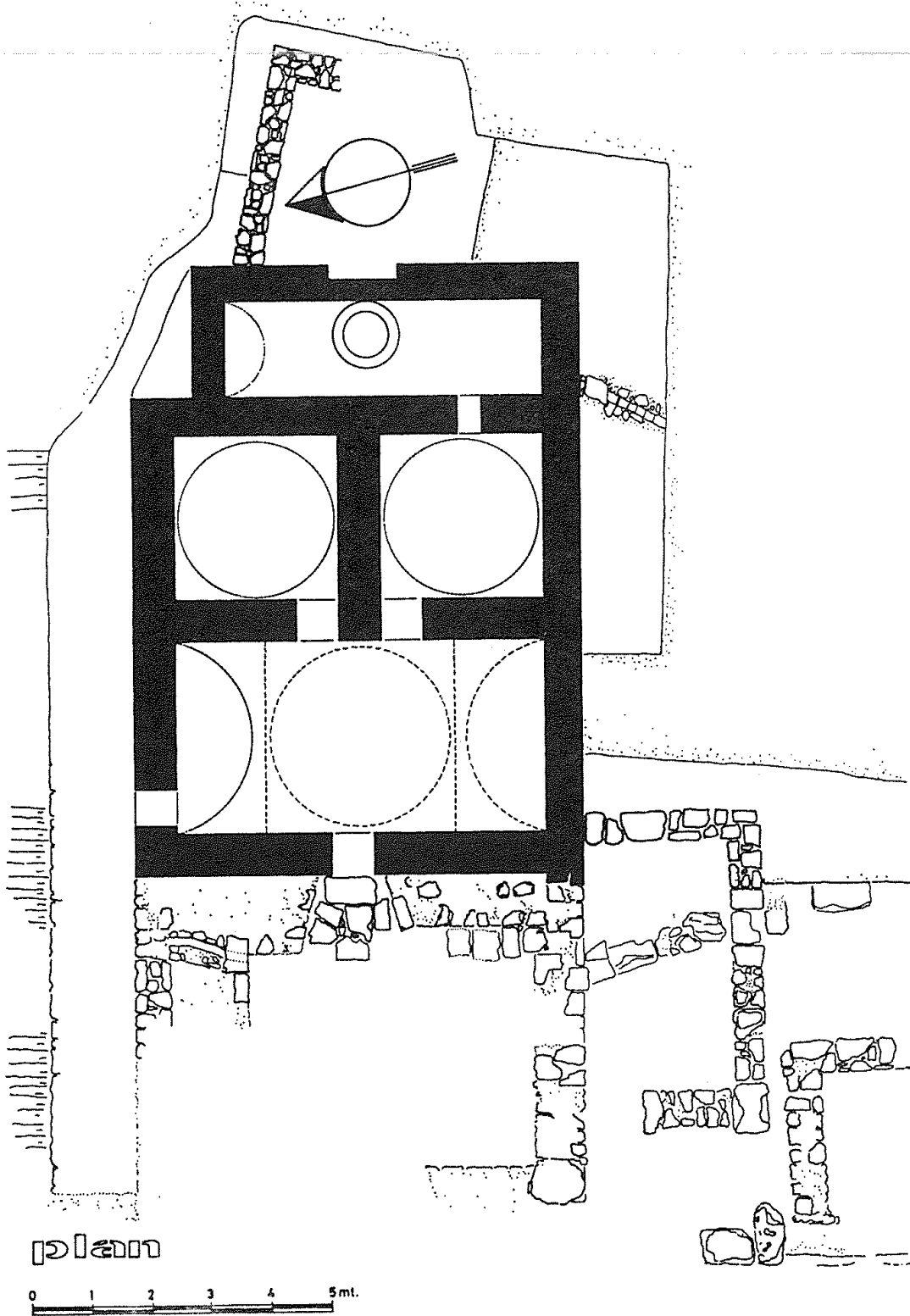
¹ 1995 yılı Beçin kazı kampanyasının çeşitli kademelerinde değerli yardımlarını gördüğüm Sayın *Prof. Dr. M. Oluş Arık'a*, Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü yetkililerine, genel müdür yardımcısı Sayın *Fusun Ersoy* başta olmak üzere Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü yetkililerine, Muğla Valisi Sayın *Lale Aytaman'a*, Milas Kaymakamı Sayın *Hayati Soylu'ya*, Milas Müzesi Müdürü Sayın *Mehmet Çakıcı'ya*, Beçin Belediye Başkanı Sayın *Önder Tireli'ye*, Muğla Özel İdare Müdürü Sayın *Turgut Eroğlu'na*, Milas Kadastro Müdürü Sayın *Tevfik Yüksel'e*, Harita Mühendisi Sayın *Niyazi Pınar'a*, Milas Özel İdare Müdürü Sayın *İsmet Üstek'e*, Milas Belediye Başkanı Sayın *Ali Doğan Selçek'e*, Sayın *Zafer Rıdvan Özok'a* Sayın *Cemalettin Özdoğan'a* ve burada isimlerini saymadığım tüm ilgililere ve dostlara teşekkürlerimi sunuyorum. Bir bölüm çalışması olarak planlayıp yürüttüğümüz bu kazıya katılan, Ege Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji ve Sanat Tarihi Bölümü, Sanat Tarihi Anabilim Dalı elemanları, çeşitli mahrumiyetlere benimle birlikte katlandılar ve çalışmalarını elbirliği ile yürüttüler. *Doç. Dr. Zeynep Mercangöz, Doç. Dr. İnci Kuyulu, Yard. Doç. Dr. Lale Bulut, Öğr. Gör. Aydoğan Demir, Öğr. Gör. Eser Gültekin, Yard. Doç. Dr. Yekta Demiralp, Araş. Gör. Şakir Çakmak* ve *Uzm. Ertan Daş'ın* çaba ve yardımlarını minnetle anıyorum. Kazı giderleri için maddi katkıda bulunan Sayın *Hervé Giraud* ve *Çimentaş Eğitim Vakfı* ilgililerine ayrıca teşekkür ediyorum.

Rahmi Hüseyin Ünal

Şek. 1- Bey Konağı ve Hamamı'nın vaziyet planı.

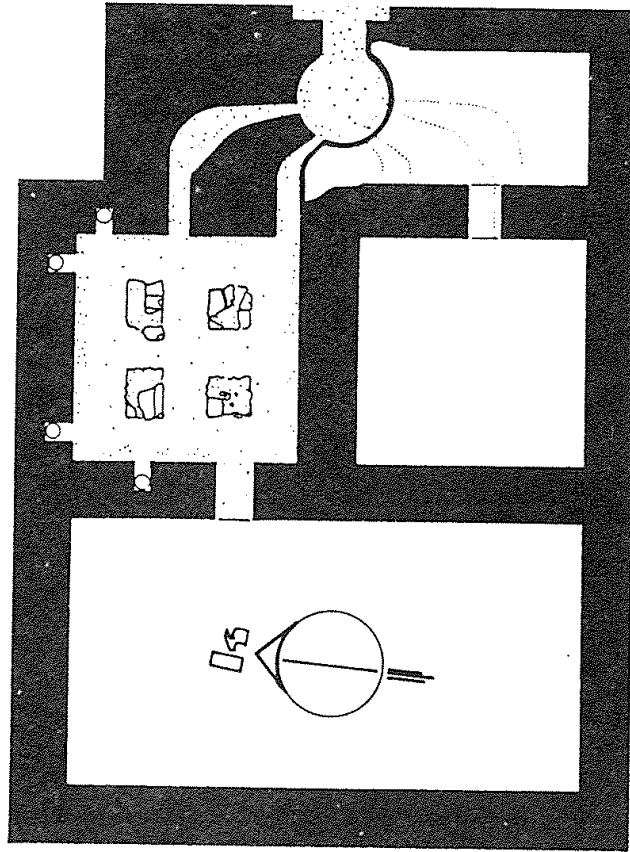
Beçin 1995 Kazısı

Şek. 2- Bey Hamamı. Plan.

Rahmi Hüseyin Ünal

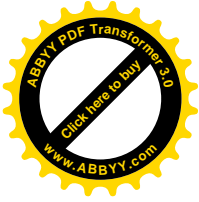
Çevresi meskun olmayan bir hamam düşünülmeceği noktasından hareket ederek, soyunmalığın bulunması gereken batı cephesi bitişinde, A/4 karesinde kazıya başlandı (Bk.Şek.1). Bir yandan da A/5 karesinde, tuvaletle hamam arasındaki alanda ve su deposunun bulunduğu kesimde birikmiş, toprak ve moloz kaldırıldı (Res.3). Su deposunun kuzey duvarına sonradan eklendiği anlaşılan kırma taş duvarın, doğu yönünde 3m 75cm kadar devam ettikten sonra kesildiği görüldü (Şek.2). Bu duvarın, ahşap sundurma bir çatı ile örtülü olduğunu tahmin ettiğimiz külhanı, kuzey rüzgarlarından korumak amacıyla sonradan inşa edilmiş olduğu düşünüldü. Su deposunun içini dolduran toprak ve moloz temizlendiğinde, zeminde, kazanın içine oturtulduğu daire şekilli delik sağlam olarak ortaya çıktı (Res.4). Su deposunun tabanında ve doğu duvarında, fazla derin olmayan çatlaklar tesbit edildi. Deponun iç yüzeyi sıvalıydı. Yaklaşık silindirik şekilli külhanın, cehennemlik ve tütekliklerle olan bağlantısının, dört kanal aracılığıyla sağlandığı görüldü (Bk.Şek.3).

plan

Şek. 3- Bey Hamamı. Cehennemlik planı.

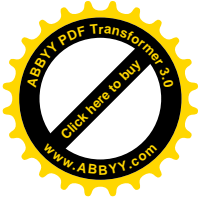

Beçin 1995 Kazısı

Tuvalet ile hamamın güney duvarı arasındaki dar alanın kazılması sonucu (A/5 karesinin güneybatı ucu), kuzeydoğu - güneybatı yönünde uzanan ve bir kısmı tuvalet inşaatı sırasında tahrip edilmiş olan bir su künküne rastlandı (Bk.Şek.2). Künkler, su deposunun güney duvarına kadar, düzgün bir doğru boyunca sıralanmışlardı. Deponun güney duvarına ulaşan künklerden en sonuncusu, dikey bir konumda, depo duvarına dayalı ve etrafı harçlanmış bir durumda bulundu. Bu durum, sıcak su deposunu beslediğini düşündüğümüz bu künklerin, hamamın inşaatı bittikten sonra yerleştirildiğinin kanıtıydı. Su kaynağının bulunduğu kotun daha yüksek oluşu, suyun depo seviyesine kadar yükselmesini sağlıyordu. Deponun üst örtüsü ve duvarlarının üst kesimi bugün yıkık olduğundan, künkün hangi seviyede depo içine alındığı belli olmamaktadır. Hamamın soğuk su deposu yoktur. Su ihtiyacını karşılayan kaynak yeterli debiye sahip olduğundan buna ihtiyaç duyulmamış olmalıdır.

Hamamın iki halvet hücrelerinden kuzeydoğudakinin zemini kazılarak, cehennemliğin nasıl şekillendiği araştırıldı (Bk.Şek.3) (Res.5). Zeminde, yaklaşık 50cm yüksekliğinde ve 50cm X 50cm boyutlarında, kırma taşlarla örülmüş dört adet bodur paye bulundu. Payelerin ve payeler arasında kalan kanalların üzerini örten taş plakaların hiçbiri yerinde değildi. Hamamın diğer mekanlarında, duvarların bugünkü zemine yakın kesiminde görülen aynı seviyedeki yatay oyuklar, zemin dökülmesinin bu mekanlarda da göçtüğünü göstermektedir. Cehennemlik katı temizlenen kuzeydoğudaki halvet hücresinin kuzey duvarında iki, doğu ve batı duvarlarında birer tüteklığe rastlandı. Ocakta yanan ateşin sıcak dumanlarını tüteklilere sevkeden dört kanaldan ikisinin kuzeydeki halvet hücrelerine, diğer ikisinin de güneydeki halvet hücrelerine yöneldiği görüldü. Yapının statikğine zarar verebilir endişesi ile, güney halvet hücrelerinde ve sıcaklıkta temel araştırması yapılmadı. Cehennemlik desteklerinin tahrip olmasını önlemek amacıyla, kuzeydeki halvet hücrelerinden çıkarılan toprak, yine bu mekan zeminine serilerek cehennemlik katı örtüldü.

Hamamın sıcaklık mekanının kuzey duvarı üzerinde, mekanın kuzeybatı köşesinde, kuru bir duvarla örülerek kapatılmış, yaklaşık 60 cm genişliğinde, söveleri düzgün bir açıklık mevcuttu (Bk.Şek.2). Açıklığın eşiği, sıcaklık zemin seviyesindeydi. Eşiğin böyle düşük bir seviyede oluşu, bu açıklığın bir pencere olması ihtimalini zayıflatıyordu. Kaldı ki bir hamamın sıcaklığına, hem de soğuk rüzgarların estiği kuzey yönüne böyle bir pencere açmak, hamamlarda rastlamadığımız bir uygulamaydı. Açıklık eşiğinin zemin seviyesinde oluşu, bunun bir kapı açıklığı olabileceğini düşündürüyordu. Bu kapı doğrudan doğruya dışarı açılıyor olamazdı. Böyle bir kapı, sıcaklık mekanında büyük bir ısı kaybına neden olacağı için, hamamın düzeni ve işleyişine uygun değildi. Kapının mutlaka bir başka mekana açılması gerekiyordu. Ancak, hamamın kuzey duvarının dış yüzünde, bugün ortadan kalkmış bir mekanın varlığına işaret edebilecek herhangi bir iz mevcut değildi. Bugün hamamın kuzeyinde, kuzey duvarı boyunca uzanan, yaklaşık 1m 50cm eninde bir düzlük bulunmaktadır. Bu ince, uzun alanın kuzeyinde ise, yaklaşık 6m derinlikte bir yar mevcuttur. Bu yar'a kuzeyden bakıldığında, hamamın, büyük bir kaya kitlesinin üzerine oturtulduğu

Rahmi Hüseyin Ünal

görülmemektedir. Bu nedenle, hanın ve yakın çevresinin durumunda bir değişiklik olmuş olması çok zayıf bir olasılıktır. Bu durumda, hamamın kuzeyinde inşa edilmiş olduğunu varsaydığımız mekanın genişliği en çok 1m 50cm olabilirdi. Duvarları hamamın kuzey duvarı ile kaynaştırılmamış bu kadar ensiz bir mekanın, ancak bir tuvalet ve / veya bir traşlık olabileceği düşünülürdü. Eni, bu cephedeki düzlüğün eni ile sınırlı olması gereken bu mekanın, boyunu saptamak mümkün olmadı².

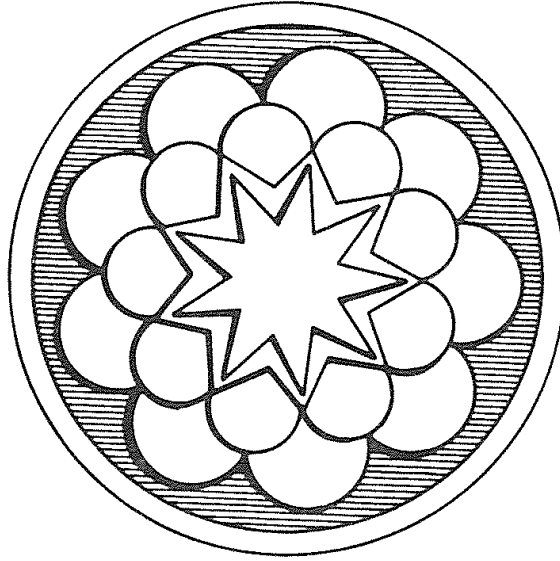
Kazı öncesi, hamamın sadece güney cephesinin batı ucunda bir duvar dışı görülmekteydi. Başka bir deyişle, bu cepheye bitişik bir mekanın varlığına işaret edebilecek yeterli kanıt yoktu (Res.6). Hamamın güney duvarının batı ucunda, bu duvarla dik açı yapacak şekilde birleşen, kalınca bir kuru duvar mevcuttu. Ancak bu duvarın, arazi sahipleri tarafından inşa edilmiş bir çit duvarı olabileceği düşünülüyordu. Hamamın kısmen ayakta kalabilen mekanlarının işlevleri açıkça anlaşılabilirdi. Doğudan itibaren ilk mekanın su deposu, ona bitişik kare planlı iki mekanın halvet hücreleri, batıdaki büyük mekanın da sıcaklık olduğunda şüphe yoktu. Eksik olan soyunmalık mekanı, sıcaklığın batı cephesine bitişik olmalıydı. Sıcaklığın güney cephesinde herhangi bir açıklık bulunmayışı, kuzey cephesinde de yar nedeniyle genişçe bir mekan inşasına imkan bulunmaması, seçenekleri teke indiriyordu. Kaldı ki sıcaklığın batı duvarı ortasında, izi halen görülebilen kapı açıklığı da bu varsayımı doğruluyordu. Böylece, bir yandan hamamın batısındaki alan kazılırken, bir yandan da kazı alanı güney yönünde, B/4 karesine doğru genişletildi.

Hamamın batısında, 5m X 6m 25cm boyutlarında dikdörtgen bir mekanın temelleri ortaya çıktı (Şek.2) (Res.7). Mekanın güney kenarında oldukça belirgin olan temellerin, kuzey ve batı kenarlarının büyük bir kesiminde tamamen yok oldukları görüldü. Arazinin kuzeye doğru hafifçe eğimli oluşunun, bu tahribatı hızlandırmış olabileceği düşünülürdü. Ortaya çıkarılan mekanın, sıcaklık duvarına bitişik olan kenarı boyunca, bir sekinin izlerine rastlandı. Kuzey duvarı boyunca da devam ettiği anlaşılan sekinin, sıcaklık girişinin kuzeyinde kalan kesimi 1m 25cm, güneyinde kalan kesimi ise 90cm enindeydi. Soyunmalık zemininin, değişik boyut ve cinsten mermer plakalarla kaplandığı anlaşıldı. Sıcaklık girişi önünde ve güneydoğu köşesindeki sekinin batısında, bu döşeme taşlarından örnekler bulundu. Soyunmalığın doğu kenarındaki seki ile kuzey kenarındaki sekinin birleştiği köşede, kuzey yönünde devam eden bir atık su tahliye kanalına rastlandı. Yaklaşık 15cm enindeki bu tahliye kanalının üzeri taş plakalarla kapatılmıştı. Soyunmalığın güney duvarı üzerinde, sıcaklık duvarının dış yüzeyinden yaklaşık 1m uzaklıkta rastladığımız **in situ** söve parçası, soyunmalık girişinin burada

² Bazı hamamlarda, yapının dikdörtgen şeması dışına taşan benzer mekanlara rastlanmaktadır. Örneğin Urla'nın *Zungurlu Köyü'ndeki Hamam*'ın sıcaklık mekanı ile bağlantılı, içten içe yaklaşık 1.20 - 1.30m. eninde ve boyunda, kareye yakın bir mekan mevcuttur. (plan ve bilgi için bk. S. Bayrakal, *Urla ve Köylerindeki Türk Anıtları*, (Ege Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sanat Tarihi Anabilim Dalı, yayımlanmamış bitirme tezi, İzmir, 1995, s.12-15). Yine Urla'nın *Özbek Köyü'ndeki Hamam*'da görülen yaklaşık 1m. X 1.5m. boyutlarındaki mekan, sıcaklığa değil soyunmalığa açılmaktadır (Plan ve bilgi için bk. *ay. es.*, s.22 - 26).

Beçin 1995 Kazısı

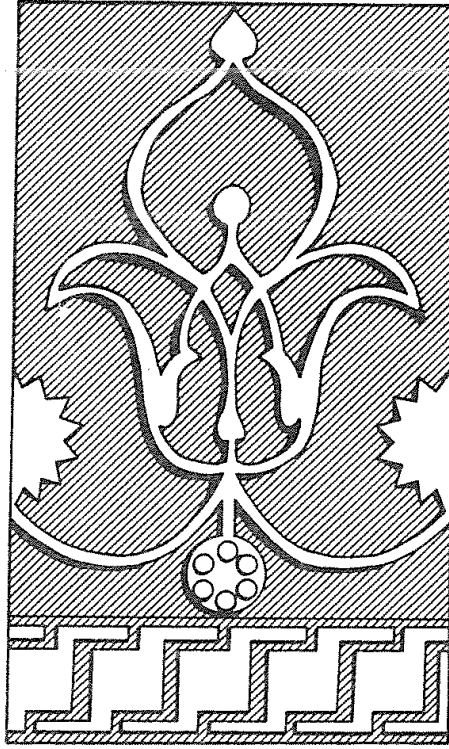
olduğunu gösteriyordu. Ancak, bu kesimde temeller kısmen tahrip olduğu için, kapı genişliğini saptamak mümkün olmadı. Dikdörtgen soyunmalık mekanı duvarlarının, sıcaklık mekanı duvarlarıyla kaynaştırılmamış oluşu, bu mekanın düz ahşap bir çatı ile örtülmüş olduğunu düşündürdü. Hamamın bugün kısmen ayakta olan sıcaklık mekanı ve halvet hücrelerinin duvarları üzerinde, aşırı derecede tahrip olmuş, kalıp baskı, bitkisel ve geometrik süslemeler bulunduğu görüldü (Şek.4-6).

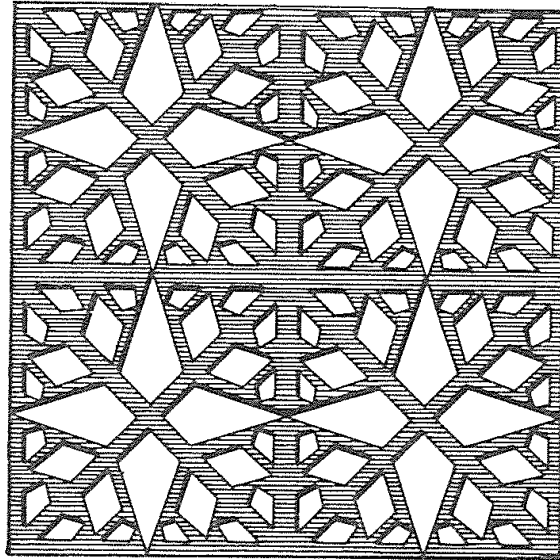
Şek. 4- Bey Hamamı. Duvarlardaki kalıp baskı süslemelerden birinin şeması (Çizen: L.Bulut).

Soyunmalık mekanının güneyinde, 2m 45cm X 2m 90cm boyutlarında dikdörtgen bir mekanın temellerine rastlandı (Şek.2). 55-60cm genişliğinde duvarlara sahip bu küçük mekan da, soyunmalık gibi düz ahşap bir çatı ile örtülmüş olmalıydı. Mekana giriş, batı duvarının kuzey ucundaki 90cm genişliğinde bir açıklıkla sağlanmaktaydı. Mekanın zemininde, üzeri kayrak taşlarla kapatılmış, pişmiş topraktan su künkleri bulundu (Res.8). Hamamın soğuk su ihtiyacı muhtemelen bu künklerle sağlanmaktaydı. Mekanın yaklaşık 4m güneyinde, B/4 karesi içinde, aynı künk dizisinin devamına rastlandı (Bk.Şek.1). Sıcak su deposunu besleyen künklerle, soğuk su ihtiyacını karşılayan künklerin aynı kaynaktan beslendikleri, tek kanal ile hamam yakınlarına kadar ulaştırılan suyun, hamamın sıcaklık duvarına yaklaşık 9m mesafede iki kanala taksim edildiği, kanallardan birinin sıcak su deposuna, diğerinin de hamamın soyunmalığına ulaştırıldığı görüldü. Soyunmalığın güneyindeki mekanın, soyunmalıkta ısı kaybını önlemek amacıyla, sonradan inşa edilmiş bir ön mekan olduğu düşünüldü. Bu mekanın güneyinde, sadece doğu ve kuzey duvarlarına ait birer temel parçası kalmış olan mekanın işlevini tahmin etmek mümkün olmadı (Bk.Şek.2).

Rahmi Hüseyin Ünal

Şek. 5- Bey Hamamı. Duvarlardaki kalıp baskı süslemelerden birinin şeması
(Çizen: L.Bulut).

Şek. 6- Bey Hamamı. Duvarlardaki kalıp baskı süslemelerden birinin şeması
(Çizen: L.Bulut).

Beçin 1995 Kazısı

Görüldüğü gibi bugün yapının hiçbir biriminin üst örtüsü sağlam durumda değildir. Bilinen hamam örneklerinden hemen hepsinde, bir tonozla örtülü olan su deposunun, Bey Hamamı'nda farklı bir örtüye sahip olduğunu düşünmemiz için bir neden yoktur. Halvet hücrelerinin ikisinde de pandantif geçiş unsurlarının izleri görülebilmektedir. Dolayısıyla, kare planlı bu iki mekanın, birer kubbe ile örtülü oldukları kesin olarak bellidir. Sıcaklığın doğu duvarının orta kesimine açılan iki halvet hücrelerinin girişleri ile, batı duvarı üzerindeki sıcaklık girişinin üstü göçüktür. Bu nedenle, mekanın orta kesiminde, üst örtüye ait en ufak bir iz yoktur. Ancak, Bey Hamamı'nın plan şemasını tekrarlayan hamam örneklerinin hemen hepsinde, sıcaklık mekanının ortasında bir kubbe yükselmektedir. Nitekim, S. Eyice de, benzer plan şemasına sahip Osmanlı hamamlarını, "**Ortası Kubbeli, Enine Sıcaklıklı ve Çifte Halvetli Hamamlar**" başlığı altında toplamaktadır³. Bu plan şemasının Anadolu'daki ilk örneklerine, Selçuklu döneminde rastlanmaktadır. Tokat **Pervane Hamamı**'nda (yaklaşık 1275), kadınlar kısmının sıcaklığı ve halvet hücreleri, bu şemanın tipik bir uygulamasıdır⁴. XII. yüzyıl sonuna tarihlenen bir diğer örnek olan Kayseri **Birlik (Kümbet) Hamamı**'nda, bir tonozla örtülü sıcaklık, iki halvet hücrelerine tek bir açıklıkla bağlanmaktadır⁵. 1382 tarihli Mudurnu **Yıldırım Hamamı** kadınlar kısmında, sıcaklık ve iki halvet hücrelerinin düzeni, Kayseri Birlik Hamamı'ndaki düzeni tekrarlamaktadır⁶.

XIII ve XIV. yüzyıllarda birkaç örnekle temsil edilen "**Enine Sıcaklıklı, Çifte Halvetli Hamamlar**"ın, XV. yüzyılda pek sevildikleri görülmektedir. Yapılan kısa bir araştırmada, bu tipin otuza yakın örneği saptanabilmiştir⁷. XVII. yüzyıl ve sonrasına tarihlenen örneklerin sayısında ise önemli bir düşüş gözlenmektedir⁸.

Bey Hamamı'nın sıcaklık mekanı ile halvet hücrelerinin duvarları üzerinde, halen izleri görülebilen, sıva üzerine kalıpla yapılmış süslemelerden bitkisel unsurlu olanı, ters-yüz palmet fistolarını anımsatmaktadır (Bk.Şek.5). Ancak burada, ters palmetlerin yerini, sivri kollu küçük yıldızlar almıştır. Düz palmetler ise, çok sade görümlü ve ince konturludur. Yaklaşık 1295 yılına tarihlenen Beyşehir **Eşrefoğlu Hamamı**'nda görülen ters-yüz palmet fistosunun, yapı ile çağdaş olduğu şüphelidir⁹. Zira bu şeridin hemen altındaki kenar suyu şeridinde seçilebilen lale motifleri, XVI - XVII. yüzyıl gibi daha geç bir tarihi düşündürmektedir. XV. yüzyıl başlarına tarihlenen Bursa **Timurtaş Paşa Hamamı**'ndaki, aynı teknikte meydana getirilmiş süslemelerde ise, Bey

³ Bk. S.Eyice, İznik'te Büyük Hamam ve Osmanlı Devri Hamamları Hakkında Bir Deneme, *Tarih Dergisi*, XI/15 (1960), s.112 - 114.

⁴ Plan ve bilgi için bk. Prof.Dr.Y.Önge, *XII - XIII. Yüzyıl Türk Hamamları*, Ankara, 1995, s.245 - 248.

⁵ Plan ve bilgi için bk. *ay. es.*, s.141 - 144.

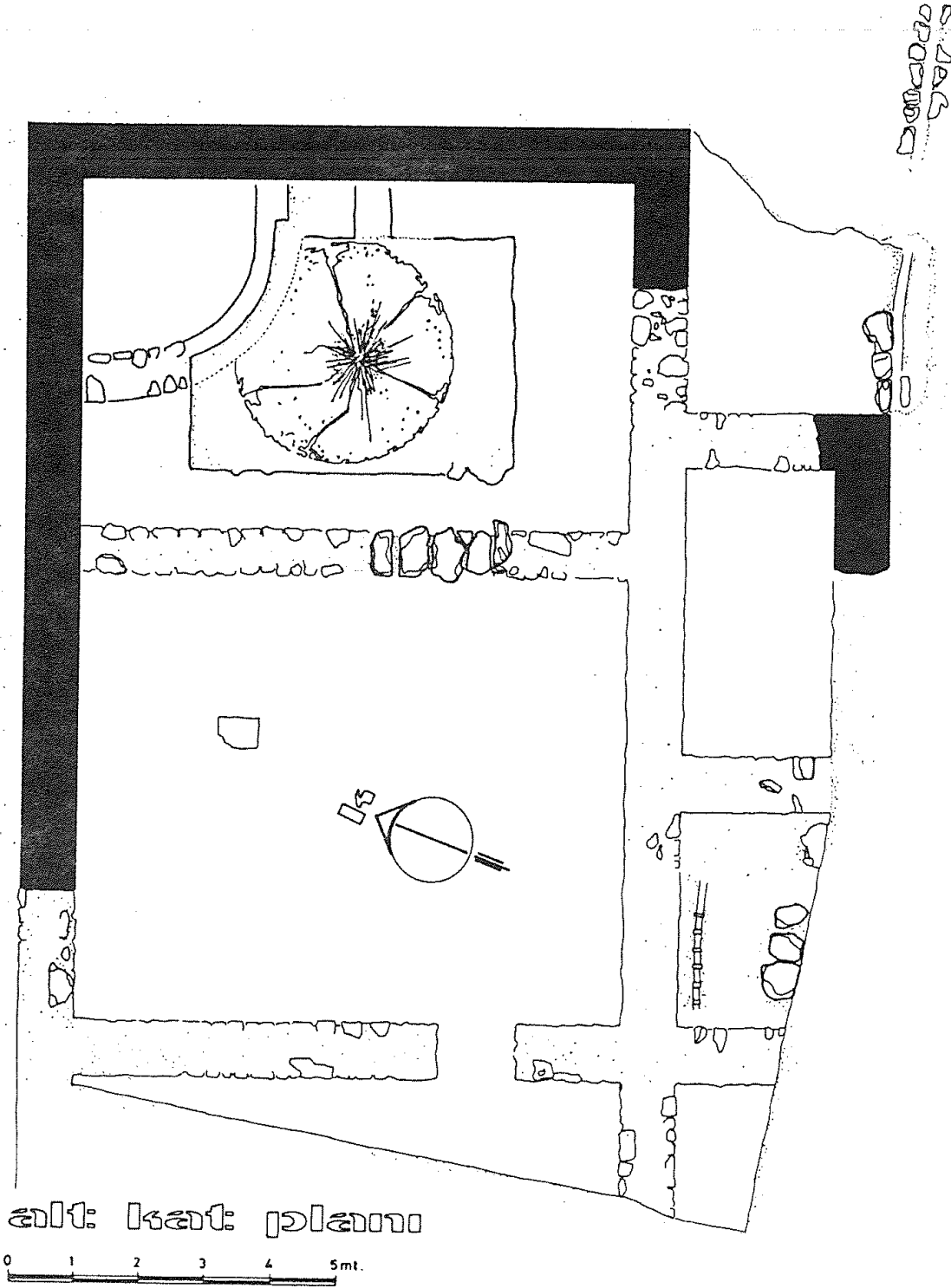
⁶ Plan için bk. E.H.Ayverdi, *Osmanlı Mimarisinin İlk Devri*, İstanbul, 1989, s.350, R.581.

⁷ Bk. S. Bayrakal, *a.g.e.*, s.10

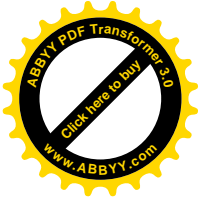
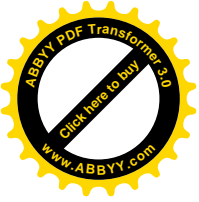
⁸ *ay. yer.*

⁹ Bilgi ve resim için bk. Y. Önge, *a.g.e.*, s.261 - 272.

Rahmi Hüseyin Ünal

Şek. 7- Bey Konağı. Plan.

Beçin 1995 Kazısı

Hamamı'ndakilere daha yakın bir palmet fistosu görülmektedir¹⁰. Bey Hamamı'ndaki kalıp baskı süslemelerin de ilk yapıdan kalmış oldukları kesin olmamakla birlikte, kent XVI. yüzyıldan itibaren gerilemeğe başladığı gözönüne alındığında, bu özenli bezemelerin ilk yapıdan kalmış olmaları daha muhtemel görünmektedir.

Plan açısından Bey Hamamı'na benzer örneklerin büyük çoğunluğunun XV. yüzyıla tarihlenmesi ; kalıp baskı süsleme örneklerinin de aynı yüzyıla tarihlenen Bursa Demirtaş Hamamı'ndakilere benzemesi, Bey Hamamı'nı XV. yüzyıla tarihlememize imkan vermektedir.

Bey Hamamı ile Bey Konağı arasındaki alanın kazısı :

Güneye doğru C/4 karesindeki kazı çalışmaları sonucu ortaya çıkarılan temel kalıntılarına bir anlam vermek mümkün olmadı (Res.8). Yaklaşık doğu-batı doğrultusunda uzanan, 50-60cm genişliğindeki temele, güneybatı - kuzeydoğu doğrultusunda bir başka temelin bağlandığı görüldü. Ancak bu iki temelin birbirine dik açı ile bağlanmayışı, aynı döneme ve mekana ait olmayabileceklerini düşündürdü.

C/4 karesi içinde, 165cm çapında düzgün bir daire oluşturacak şekilde dizilmiş tuğlalarla inşa edilmiş bir temele rastlandı (Res.9). Temelde, sadece bir sıra tuğla **in situ** olarak bulundu. Daire içindeki toprağın bol miktarda kömür curufu içermesi, bunun bir seramik fırını olabileceğini düşündürdü. Ancak, ne bu fırın yakınında, ne de kazılan diğer alanlarda ve yüzeyde bir tek uçayağa dahi rastlanmayışı, bu fırında sırsız, günlük kullanma kaplarının fırımlandığı şeklinde yorumlandı. Fırın içinde ve yakın çevresinde bulunan pişmiş topraktan kap kakak parçaları, çok küçük parçacıklar halinde olduklarından, fırını tarihleme olanağı vermedi.

Bey Konağı Kazısı :

Bey Hamamı'nın yaklaşık 15m güneydoğusunda, kırma taşlarla inşa edilmiş iki katlı bir yapının iki duvarı kısmen ayakta idi (Bk.Şek.1) (Res.10). İlk bakışta bir konut izlenimi veren ve bu nedenle **Bey Konağı** adını verdiğimiz bu yapının planını elde etmek amacıyla, C/5 ve C/6 karelerinde kazıya başlandı. C/6 karesi içinde yer alan yetişkin zeytin ağacı, çalışmaları zorlaştırdı (Şek.7). Ağacın çevresinde, yaklaşık 5m X 3m 50cm boyutlarında bir alan, ağaca zarar vermemek için kazılmadı. Yapının kuzeydoğu köşesinde, bir çeyrek çember çizerek, kuzey duvarını doğu duvarına bağlayan, yaklaşık 75cm eninde bir temele rastlandı (Res.11). Bu temelin, yapı içinde inşa edilmiş bir zahire anbarına ait olabileceği düşünüldü. Büyük kesimi C/6 karesi içinde yer alan, kuzeybatı - güneydoğu doğrultusunda bir temel ortaya çıkarıldı. Bu temel, zahire anbarının içinde yer aldığı mekanın batı duvarını oluşturuyordu. Bu mekanın girişinin de bu duvar üzerinde yer alması gerekiyordu. Ancak, oldukça düzensiz bir yapıya sahip bu temel üzerinde hiçbir kesinti olmayışı, kapı eşiğinin zemin seviyesinden birkaç basamak yüksekte olduğu şeklinde yorumlandı. Zeytin ağacı ile mekanın doğu duvarı arasında

¹⁰ Bk. ay. es. , s. 87 - 88, Res. 13 - 15.

Rahmi Hüseyin Ünal

ortaya çıkarılan temel parçasının, bu mekanı ikiye böldüğü görüldü. C/5, D/5 ve kısmen de C/6 ve D/6 karelerinde ortaya çıkan 8m 50cm X 6m 80cm boyutlarındaki mekanın girişinin, batı duvarı üzerinde yer aldığı anlaşıldı. Bu girişin bir avluya mı, yoksa bir başka kapalı mekana mı açıldığı şimdilik belirlenemedi¹¹. Bu mekanın kuzey duvarına yaklaşık 2m uzaklıkta, bir sütun kaidesine rastlandı. Yapının duvarlarının halen ayakta olan kesimlerinde herhangi bir kagir örtü izi görülmemektedir. Bu nedenle, gerek zemin, gerekse üst kattaki mekanların, birer ahşap tavanla örtülü olmaları gerekir. Mekanın üstünü örten ahşap tavanın girişini destekleyen ahşap sütun, muhtemelen bu devşirme kaide üzerine oturtulmuş olmalıydı. Ancak, kaidenin mekanın ortasında yer almayışı, yerinin sonradan değiştirilmiş olabileceği şeklinde yorumlandı.

D/5 ve D/6 karelerinde, güney yönünde kazıya devam edildiğinde, Bey Konağı'na bitişik üç küçük mekanın temellerine rastlandı (Bk.Şek.1 ve 7). Bu mekanlardan, D/6 karesi içinde yer alan en doğudaki, içten içe 2m 30cm X 4m 35cm ölçülerindedir. Batıdaki ikinci mekanın, içten içe 2m 30cm X 3m 25cm ölçülerinde olduğu görülmüş, ancak, bu mekanla üçüncü mekanın kazısı tamamlanamamıştır. D/5 karesinde, ortadaki küçük mekanın kuzey duvarı yakınında ve duvara paralel bir su künkünün kalıntısına rastlandı. Ancak bu künklerin, doğuya ve batıya devam etmedikleri görüldü. D/6 karesi içinde ve doğusunda, yüzeyde halen görülebilen su kanalıyla bu künklerin bir bağlantısı olup olmadığı saptanamadı. Gelecek kazı sezonunda, güneye ve batıya doğru devam ettirilecek olan kazı çalışmalarının, bu mekanların işlevinin analaşılmasına imkan vereceğini tahmin ediyorum.

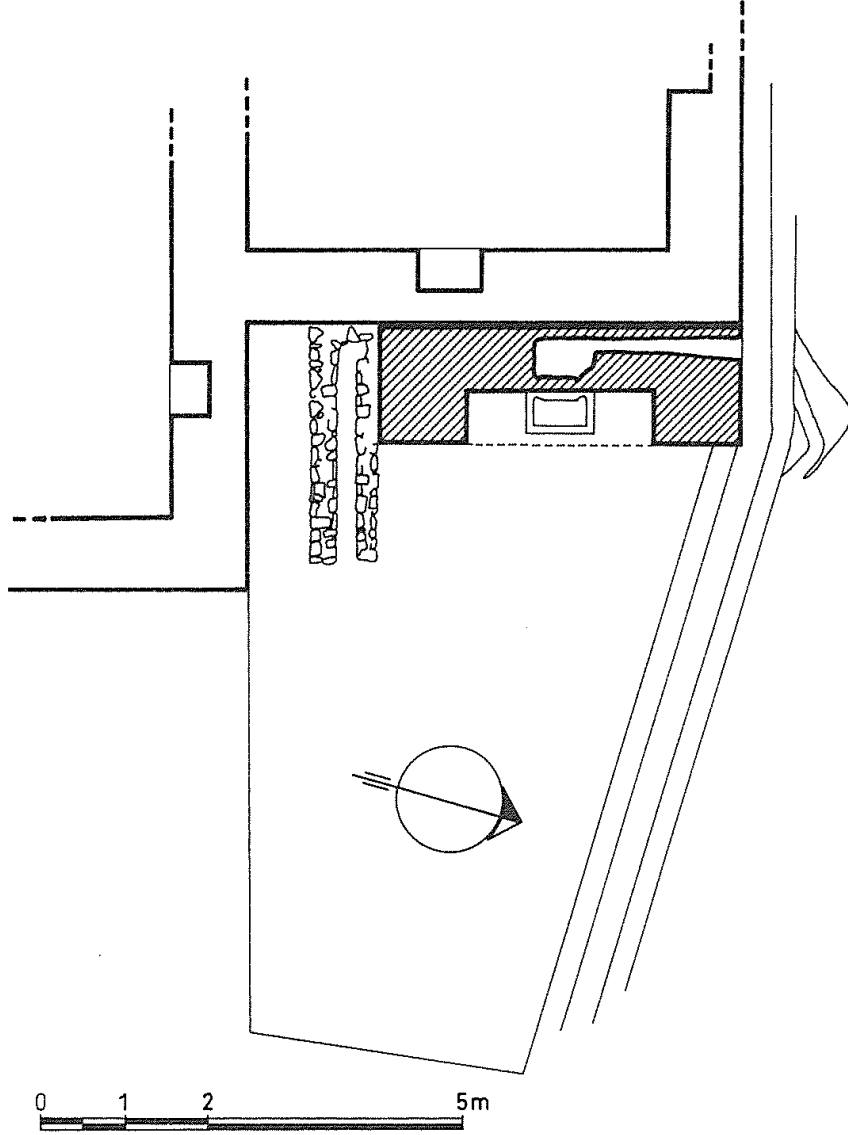
Ahmet Gazi Çeşmesi Kazısı :

Ahmed Gazi Medresesi doğu dersane hücresinin doğu duvarına bitişik bir çeşmenin kalıntıları yüzeyde görülebilmekteydi. Kazı sonrası, eni 133cm, boyu ise 4m 25cm olduğu anlaşılan, kaba yonu taşlarla örülmüş çeşme gövdesinin, kazı öncesinde sadece sol kanadı kısmen algılanabilmekteydi. Temizlik çalışmaları sonucu çeşmenin 2m 14cm genişliğinde ve 60cm derinliğinde, kemerli bir nişe sahip olduğu anlaşıldı (Şek.8) (Res.12). Nişle medrese duvarı arasında, 35cm X 70cm en ve boyunda bir su haznesi ortaya çıkarıldı. Hazneye su getiren 10-15cm genişliğindeki harçla oluşturulmuş kanalın, yaklaşık 1m 75cm'lik bölümünün sağlam olduğu görüldü. Kanalın üzerini örttüğü anlaşılan blok taşlardan biri **in situ** olarak bulundu. Çeşme nişinin ve su haznesinin üst kesimi tahrip olmuş durumdaydı. Çeşme gövdesinin güneyinde, yaklaşık 75cm eninde ve 1m 75cm uzunluğunda bir temel üzerine inşa edilmiş, 25cm genişliğinde bir başka su kanalına rastlandı. Çeşmenin su haznesi ile bağlantılı olması gereken bu kanalın, hazne ile bağlantısı tahrip olmuş durumdaydı. Hazne dolduktan sonra, suyun fazlasının bu kanala sevk edildiği ve bu kanal aracılığıyla, 7m 50cm - 8m

¹¹ 1996 yazında, bu mekanın batısında gerçekleştirilen kazılar sonucu bu kapının, konağın kilerine açıldığı anlaşıldı.

Beçin 1995 Kazısı

kadar doğuda, halen mevcut havuzda biriktirildiği düşünüldü. Havuzu beslediğini düşündüğümüz kanalı taşıyan temelin doğu kesiminin tahrip edildiği sonucuna varıldı.

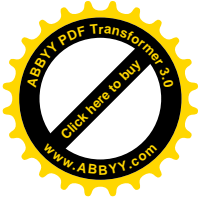

Şek. 8- Ahmet Gazi Medresesi'nin kuzeydoğu köşesindeki çeşme.

Küçük Buluntular

Sikkeler :

1- C/5 karesinde ele geçen 12mm çapındaki bakır sikkenin bir yüzünde **Hallede** yazısı, diğer yüzünde de bir mühür-ü Süleyman vardır. Herhangi bir şahıs adı içermediği için kesin tarihi belli olmayan sikke, muhtemelen XIV-XV. yüzyıllara ait olmalıdır (Res.13 sağdaki).

Rahmi Hüseyin Ünal

2- D/5 karesinde bulunan bakır sikke 13.4mm çapındadır. Sikkenin bir yüzünde sadece **Duribe** yazısı okunabilmektedir. Diğer yüzündeki geometrik desen tarihllemeye yardımcı olmuş ve sikkenin eşinin **II. Murat** dönemine (1421 - 1451) tarihlendiği saptanmıştır.

3- Envanterlik bakır sikkelerin üçüncüsünü, köy sakinlerinden biri Kale'nin batı yamacında bulmuş ve kazı heyetine teslim etmiştir. Sikkenin bir yüzünde **Mehmed bin Murad Han**, diğer yüzünde de **Duribe Tire** yazıları okunmaktadır. Buna göre sikke, Osmanlı Sultanı **II. Mehmet** (1451 - 1481) dönemine tarihlenmektedir (Res.: 13 soldaki).

4- 18.1mm çapındaki gümüş sikke D/5 karesi içinde bulunmuştur. Sikkenin bir yüzünde **Kelime-i Tevhid**, diğer yüzünde ise **Halledallahu Mülkehu ve Ahmed (?)** yazıları okunabilmektedir. Bu sikke muhtemelen **Menteşe Emiri Ahmed Gazi** dönemine tarihlenmektedir.

Biri A/4 karesinde, Bey Hamamı'nın sıcaklığında, diğeri ise C/5 karesinde, Bey Konağı'nın büyük mekanı içinde ele geçen iki nikel etüdlük sikkenin ikisi de, **Sultan Reşad** dönemindedir ve 1327/1911-12 tarihlidir.

Diğer Küçük Buluntular:

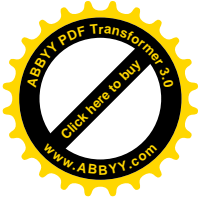
İçten içe 19mm çapındaki gümüş okçu halkası D/6 karesinde ele geçmiştir. Herhangi bir süslemesi yoktur. Tarihlendirilmesi mümkün olmamaktadır (Res.14).

C/5 karesinde bulunan bronz kemer tokası 43mm boyunda ve 32.5mm enindedir. Uç kısmı çok dilimli bir palmeti andırmaktadır. Arka kesimi bir daire parçası şeklinde oyulmuştur. Ön yüzü düzdür. Arka yüzünde, kemerin tokaya tutturulabilmesi için, 3.2mm eninde iki kuşak vardır. Üzerinde herhangi bir süsleme yoktur. Çok dilimli palmetleri andıran formu, XVI. yüzyıl ve öncesine tarihlenebileceğini düşündürmektedir (Res.15).

Seramik Buluntular:

1995 kazılarında, çok sayıda sırlı ve sırsız seramik bulunmuştur. Büyük çoğunluğu günlük kullanım gereçlerine ait olan bu buluntuların çoğu ne yazık ki küçük, tamamlanamayan parçalar halindedir. Sırsız seramik buluntularının büyük bir kısmı, aynı formda ve yaklaşık aynı boyutlarda kaplara aittir. Bilezikli ağızları 5 - 7.5 cm arasında değişen, kısa ve ince boyunlu, fazla şişkin olmayan gövdelere sahip oldukları tahmin edilebilen küçük su kapları çoğunluktadır. Sırsız kullanım kaplarında küçük bir çömlek kısmen tamamlanabilmiştir. Kırmızı hamurlu, orta incelikte cidarları olan bu sırsız parçaların yoğunluğu, bunların burada imal edildiklerini düşündürmektedir. Nitekim C/4 karesinde ortaya çıkarılan fırın kalıntısı da bu fikri desteklemektedir.

Kazıda ele geçen sırlı seramiklerin de çoğu küçük, tamamlanamayan parçalar halindedir. Bazıları düz renk sırlı, bazıları sgraffito bezemeli, çeşitli kaplara ait çok

Beçin 1995 Kazısı

sayıda dip, gövde ve kenar parçaları bulunmuştur. Kısmen tamamlanabilen dört sırlı seramik kap örneğinden üçü tabak, biri de çukur bir kasedir. Tabakların dip kısımları fazla yüksek değildir. Kısmen tamamlanabilen üç örnekten yeşil sırlı tabak, ortadan kenara doğru büyüyen, kazınarak oluşturulmuş, eş merkezli dairelerle bezenmiştir. Sarı sırlı ikinci tabağın kaidesi ve gövdesinin pek az bir kısmı tümlenebilmektedir. Bu örnekte de, gövdenin ve kenar bandının başlangıç kesiminin, kazıma daire motifleriyle bezendiği görülmektedir. Kısmen tümlenebilen üçüncü tabak sarı sırlı, kahverengi ve yeşil akıtmalı ve kazıma bezemelidir. Tabağın ortası boş bırakılmış, kazıma bezemeler kenarlara yerleştirilmiştir. Her üç tabağın da cidarları kalındır ve kırmızı renkli hamurları iri taneciklidir. Kase örneğinde ise sır sarı, akıtmalar yeşil ve kahverengidir. Bezemeleri sgraffito tekniğindedir.

Konservasyon Çalışmaları:

Kazı çalışmaları süresince ortaya çıkarılan temeller, çok az çimento ile takviye edilmiş kireç harcı ile korumaya alınmıştır. Bu işlem sırasında, temellere mümkün olduğunca az müdahale edilmesine özen gösterildi. Örneğin bazı uygulamalarda yapıldığı gibi, temelin tamamının belli bir yüksekliğe kadar örülüp, aynı yatay seviyede devam eden bir duvar şekline sokulması yoluna gidilmedi. Ortaya çıkarılan duvarların üst kesimlerinde, özelliğini kaybetmiş harç nedeniyle yerinden oynamış taşlar, bol harçla desteklenerek yerlerine yerleştirildi.

Hamamın su deposunun güneydoğu köşesinde, duvar üzerinde büyümüş bitkilerin kökleri, iri köşe taşlarını yerlerinden oynatmıştı. Bu taşlar, bol harçla yerlerine yerleştirildi. Kazıdan çıkan moloz taşlar, B/6 karesi içine düzgün bir şekilde istif edildi. Bu moloz taşlardan bir kısmı, A/6 karesi içindeki mezarlığın kuzey ve doğu yönünü çeviren bir kuru ihata duvarının yapımı için kullanıldı. Kazı alanında ve yakın çevresinde yetişmiş hayıt, sakız ağacı, yabani nar gibi bitkiler ve otlar, kazı öncesi ve kazı sırasında temizlendi. Gerek Bey Hamamı'nın, gerekse Bey Konağı'nın duvarları üzerindeki otlar temizlendi. C/4 karesi içinde ele geçirilen fırın kalıntısının üzerine plastik örtü serilerek üzeri önce kum, sonra da toprakla kapatıldı.

Prof.Dr. Rahmi Hüseyin Ünal*

* Ege Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sanat Tarihi Bölümü, Öğretim Üyesi, İzmir.

